

פתח דבר

השם "תרשיש" נזכר במקרא, וכלולות בו משמעויות שונות; המרכזית שבהן היא ציון מקום רחוק ומופלא, עשיר באוצרות זהב ואבני חן, ומכאן גם נגזר השם "תרשיש" לאחת מאבני החושן המייצגות את שבטי ישראל. שם המקום "תרשיש" מזוהה על פי מסורות עתיקות כ"אפריקה", ובעיקר הולם את ענייננו הזיהוי שמביא רבי אברהם אבן עזרא בפירושו לספר יונה "שהיא עיר תונס באפריקי". זיהוי דומה מובא בפירושו של ר"י אברבנאל למלכים א' י, כב. על פי מסורת זו בחרנו את שם הקובץ שלפנינו: "תרשיש – מחקרים ביהדות תוניסיה ומורשתה".

קובץ זה הוא חלוצי וייחודי מכמה בחינות: זהו קובץ ראשון שמוקדש כולו ליהדות תוניסיה, ויוזמיו מקווים כי יהיה אבן פינה לקבצים נוספים מסוגו; בקובץ משתתפים חוקרים מן המעלה הראשונה מהארץ ומחוצה לה, קצתם מבני הקהילה; מגוון המאמרים ותחומיהם מרתקים במיוחד, והם פורשים בפני הקורא יריעה היסטורית רחבה למדי, החל בימי הביניים ובכתבי הגניזה במאמריהם של א' ברקת וצ' עודה, וכלה בשנות השישים של המאה העשרים במאמרו של מ' לסקר.

את הקובץ פותח מאמרו של א' חזן, הסוקר מגמות ויעדים בתחומי הלשון, הספרות ותשתיות המחקר. תחומים אלה זוכים לתרומה נכבדה בקובץ שלפנינו: עיון בנוסח מיוחד של מגילת סרגוסה בערבית תוניסאית, פרי מחקרו של י' ינון; תרגומו של ר' מרדכי חי דיין לספר בראשית במאמרו של ד' דורון; והמרכיב העברי בערבית היהודית המדוברת במאמרה של י' הנשקה. מ' גז-אביגל מציגה את שירת הנביאים שבפי נשות הקהילה היהודית בג'רבה, וצ' טובי מעיינת בפתגמים המהלכים בקהילת גאבס, ולומדת מהם על מעמד האישה בדרום תוניסיה.

עם תחיית הדיבור העברי קמו ארגונים וקבוצות ללימוד השפה העברית. על היחס לעברית ולימודה בתוניסיה בשלהי המאה התשע-עשרה ובמאה העשרים כותב י' טובי. הפעילות הציונית בהקשריה השונים עולה במאמרו של ח' סעדון על המחלקה הצרפתית של הקרן הקיימת לישראל ומעורבותה בפעילות הציונית בתוניסיה.

ברכה לעצמו קובע השער השלישי בקובץ, תעודה ותיעוד, ובו סקירה טופוגרפית ייחודית של בתי הכנסת בתוניס הבירה בשנת 1956 מאת א' הטל. מגילת היוחסין של משפחת קארילה מנאבל זוכה לתיאור מפורט ולמעקב במחקרו של ו' חיון, ומ' עמאר סוקר את אוצר הספרים בספריית הישיבה "עץ חיים" ולומד מהם על עולמם הרוחני של חכמי תוניס בסוף המאה התשע-עשרה. מקצת עולמם הרוחני של חכמי ג'רבה משתקף במאמריהם של ש' דשן וא' ארנד החותמים את הקובץ.

פתח דבר

לפנינו אפוא קובץ מגוון ועשיר הכולל: תולדות, דמויות מרכזיות, קהילות, תעודות, סקירת מגמות והצבת יעדים. קובץ זה הוא צעד חשוב בחקר מורשת יהדות תוניסיה, והוא פותח בפנינו צוהר להכרת קסמה וייחודה של אחת מן הקהילות המרכזיות והמרתקות בישראל. העורכים מביעים תודה והוקרה למרכז דהאן, שנטל על עצמו משימה נכבדה בקיום הקונגרס הבין-לאומי בנושא חקר מורשת יהדות תוניסיה ובפרסום קובץ המאמרים שלפנינו, ולקרן עקביהו מטעם המחלקה לספרות עם ישראל, שסייעה בהוצאה לאור של הקובץ, תודה לגברת אורה קובלקובסקי, שריכזה את ענייני הקובץ ותודה מיוחדת לגברת אירית מקמל, עורכת הלשון, שעשתה את עבודתה בנאמנות ובמיומנות, ותרומתה הברוכה לקובץ ניכרת בכל עמוד מעמודיו. אחרונים חביבים, תודה לעובדי בית הוצאת הספרים של אוניברסיטת בר אילן, ששקדו על הכנת הקובץ במסירות. בהפצת מורשתה של יהדות תוניסיה נבורך כולנו.